

«FUQAROLIK HUQUQI» TUSHUNCHASI VA UNING ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O'RNI

Gadoev Begzod Ishqobilovich

Fuqarolik ishlari bo'yicha Uchtepa tumanlararo sudi sudyasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7198293>

O'zbekistonda fuqarolik huquqi mulkiy, shuningdek shaxsiy nomulkiy jamoat munosabatlarini tenglik, barcha mulk shakllarining daxlsizligi va ishtirokchilari tomonidan shartnomalar tuzish erkinligi, o'zboshimchalik bilan aralashishga yo'l qo'yilmasligi tamoyillariga asoslangan huquq sohasi hisoblanadi, shaxsiy ish bilan shug'ullanadigan har qanday shaxs, fuqarolik huquqlarini to'sqinliksiz amalga oshirish, buzilgan huquqlarning tiklanishini ta'minlash, ularning sud himoyasi zarurligi; fuqarolik huquqi xususiy huquqning asosidir.

Zamonaviy jamiyatda fuqarolik huquqining o'rni: Hozirgi davrda O'zbekiston Respublikasida islohotlarning rivojlanishi jarayonida fuqarolik huquqi huquqning asosiy tarmoqlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston islohotlar jarayonida rivojlangan mamlakatlarda qabul qilingan va mamlakatdagi yangi iqtisodiy sharoitlarni aks ettiruvchi fuqarolik-huquqiy normalarga bosqichma-bosqich o'tdi. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi 1996 yilda qabul qilingan bo'lib, o'tgan davr mobaynida katta o'zgarishlarni fuqarolik-huquqiy tartibga solishda muhim rol o'ynadi, bozor iqtisodiyoti rivojlanishiga huquqiy zamin yaratishga imkon berdi. Shu bilan birga, mamlakat taraqqiyotining yangi bosqichi iqtisodiyotni yanada liberallashtirishni taqozo etmoqda. Shu maqsadda iqtisodiy munosabatlarni tartibga solishda davlat ishtirokini kamaytirish, xususiy mulk kafolatlari himoyasini kuchaytirish, tadbirkorlikning rivojlanishini rag'batlantirish va xorijiy investitsiyalarni faol jalb etish bo'yicha ustuvor vazifalar belgilab olingan. Boshqacha aytganda, bugungi kunda real bozor iqtisodiyoti va ilg'or xalqaro standartlar talablariga javob beradigan, to'g'ridan to'g'ri amal qiladigan zamonaviy fuqarolik kodeksini ishlab chiqish davr talabidir. Shuningdek – fuqarolik qonun hujjatlarini virtual makon (internet)da vujudga keladigan munosabatlarga ham tatbiq etish, elektron yoki boshqa texnik vositalar yordamida tuzilgan bitimlarni yozma shaklga tenglashtirish, elektron aloqa vositalaridan foydalangan holda tovarlarni sotishning, raqamli pul (kripto valuta) muomalasining asosiy qoidalari belgilanayotganidir.

Fuqarolik huquqida normalar sub'ektlarning xatti-harakatlari qoidalari sifatida korporativ qoidalar yoki kelishuvdan kelib chiqishi mumkin. Dispozitiv printsip fuqarolik huquqi sub'ektlari uchun ma'lum erkinlik va ixtiyoriylikni nazarda tutadi, faqat umumiy ma'noda ruxsat etilgan xatti-harakatlar chegaralarini belgilaydi. Bu qonunchilikda me'yorlarning mutlaq belgilanishi sifatidagi ilgarigi

me'yoriy tushunchani to'g'rilash zarurligini ko'rsatadi. Ba'zi olimlar mahalliy normativ hujjatlar va shartnomalarni fuqarolik huquqining zamonaviy manbalari sifatida tan olish mumkin degan xulosaga kelishadi. Bunday xulosaning munozarali xususiyati fuqarolik huquqi va yuridik faktlarning manbalarini aniqlashning mumkin emasligi bilan bog'liq. Biroq, bu holat ularni nafaqat yuridik faktlar, balki fuqarolik huquqi sub'ektlarining huquq va majburiyatlarining manbalari sifatida ko'rib chiqishga to'sqinlik qilmaydi, ularni yaqinlashtiradi, lekin fuqarolik qonunchiligi bilan birlashtiradi. Fuqarolik muomalasida ishtirok etuvchi fuqarolik huquqi sub'ektlari o'zlari uchun turli shartnomalarda mustahkamlangan majburiy qoidalarni yaratishi mumkin. Ushbu qoidalar universal emas, chunki ular o'zlarining yuridik kuchlarini faqat ma'lum bir shartnoma taraflariga nisbatan qo'llaydilar. Ushbu me'yorlarning majburiyligi shaxsiylashtirilgan hodisadir, lekin fuqarolik huquqining sub'ektiv huquqlarni amalga oshirishda samaradorlik va barqarorlik uchun sharoit yaratishga qaratilgan alohida ahamiyati nuqtai nazaridan kam emas. Sub'ektlarning o'zlari tomonidan o'rnatilgan ushbu xulq-atvor qoidalari normativ va majburiydir, shuning uchun ular fuqarolik huquqi kontseptsiyasida o'z aksini topishi kerak.

Fuqarolik huquqida tadbirkorlik odatlari alohida qiziqish uyg'otadi. Ular fuqarolik qonunchiligi tizimiga kiritilmagan, lekin O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksiga muvofiq fuqarolik huquqining manbai hisoblanadi. Ular tadbirkorlik faoliyatining har qanday sohasida ishlab chiqilgan va keng qo'llaniladigan, qonunda ko'zda tutilmagan, biron bir hujjatda qayd etilganligidan qat'i nazar, xulq-atvor qoidasi sifatida tushuniladi. Bundan kelib chiqadiki, fuqarolik huquqidagi urf-odatlar o'zining majburiy xususiyatiga ko'ra normativlikka ega va bu holat fuqarolik nazariyasida o'z aksini topishi kerak.

Shunday qilib, fuqarolik huquqi jamoat ongining o'ziga xos bo'limi bo'lib, unda jamiyat madaniyati va an'analari, uning shaxslari ongi eng jamlangan shaklda namoyon bo'ladi. Ushbu tarkibiy qismlarsiz fuqarolik huquqi jamiyat va har bir shaxs uchun hech qanday qadr-qimmatga ega bo'lmagan hayotga yaroqsiz falsafiy kategoriyadir. Huquq qanchalik zarur va qimmatli bo'lmasin, huquqni qo'llash jarayoni bilan muqarrar ravishda bog'lanadi va bu jarayon jamiyat yoki jamiyat a'zolarining ko'pchiligining ehtiyojlarini aks ettirgandagina huquqni ob'ektiv tartibga soluvchi sifatida e'tirof etish mumkin. ijtimoiy munosabatlar. Jamiyat nafaqat adolatli bo'lishi kerak bo'lgan qonunning o'ziga, balki ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan printsiplarga real (va xayoliy emas) rioya qilishni talab qiladi. Bularga adolat va barchaning qonun oldida tengligi tamoyillari kiradi. Bu fuqarolar tinchligining, fuqarolarning huquqni muhofaza qilish tizimiga, sudlarga, ijro va qonun chiqaruvchi hokimiyatlarga hurmatini oshirishning zaruriy shartidir.

Ushbu asosiy tamoyillarni buzish milliy nizo, davlat institutlariga ishonchsizlik sari qadam bo'lib, jamiyatni birlashtirishga yordam beradigan milliy g'oyaning yo'qligiga olib kelishi mumkin. Huquqni muhofaza qilish nafaqat davlat hokimiyatiga, majburlash apparatiga, balki jamiyatning huquqiy madaniyati va huquqiy ongiga ham bog'liqdir. Huquqiy madaniyat yoki huquqiy ong zarur darajaga yetmagan jamiyatda huquq mavjud, lekin uning mavjudligi xokimiyatdagi sinfnig (guruhning) ushbu hokimiyatni saqlab qolish va itoatkorligini ta'minlashga bo'lgan ob'ektiv ehtiyoji tufayli ob'ektiv ravishda mumkin. jamiyatning. Fuqarolik huquqini ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi sifatida to'g'ri tushunish uchun jamiyat a'zolarining huquqiy madaniyati va huquqiy ongining yuksak darajasigina zarur shartdir. Uning tamoyillari qonun hujjatlarida o'z aksini topgan. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi fuqarolik huquqining bir qator tamoyillarini o'z ichiga oladi. Afsuski, qonun chiqaruvchi O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksida belgilanishi kerak bo'lgan axloqiy, axloqiy va axloqiy tamoyillarni e'tiborsiz qoldirib, bu bilan ularga me'yoriylik sifatini berdi. Fuqarolik huquqi normasi va axloq normasi bir xil tushunchalar emas. Biroq, fuqarolik huquqini tushunishga nisbatan ularning munosabatlari va o'zaro bog'liqligini inkor etish noto'g'ri, chunki ularning har biri fuqarolik huquqi bilan tartibga solinadigan ijtimoiy muammolarni hal qilish bilan bog'liq. Demak, huquq normalari, normalar-talqinlar, shartnoma normalari, normalar-odatlar normativdir, ya'ni fuqarolik huquqi sub'ektlari uchun majburiydir. Bundan kelib chiqqan holda, fuqarolik huquqi huquq sohasi sifatida fuqarolik huquqi normalarining yig'indisi bo'lib, ular o'z ifodasi shaklida fuqarolik qonunchiligida, Konstitutsiyaviy, Oliy sudlarining sud hujjatlarida mustahkamlangan. O'zbekiston ushbu sudlarning huquqiy pozitsiyalarini shartnomalarda va sub'yektlarning cheklangan va shaxsiylashtirilgan doirasiga ega bo'lgan boshqa mahalliy aktlarda, ularni keng qo'llash orqali fuqarolik muomalasida aks ettiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://lex.uz/docs/-111189> [O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik Kodeksi]
2. Alimjanov B. M. (2022). Fuqarolik sudlarida buyruq tartibida ish yuritishning ayrim jihatlari. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (3), 214-219.
3. Xabibullaev D.Y. Fuqarolik protsessual huquqi (savollar va javoblar). O'quv qo'llanma. To'ldirilgan va qayta ishlangan nashr. -Toshkent, TDYU nashriyoti, 2018.